

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНОЮ КОНТРАКТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Бестужева С. В.,

канд. екон. наук, доцент,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

Романенко А. Я.,

студентка 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств в умовах військової агресії росії проти України змінив не тільки напрями, а й характер. Підприємствам в таких умовах необхідно пристосовуватись до нових реалій ведення бізнесу та адаптувати свою діяльність під нові стандарти міжнародної економічної взаємодії. І мова, в першу чергу йтиме саме про процес підготовки та укладання контрактів з іноземними контрагентами, так як саме структура та умови контракту є запорукою подальшого успіху та досягнення стратегічних цілей зовнішньоекономічного розвитку і співробітництва.

Слід зазначити що аналіз підходів до визначення сутності зовнішньоекономічного контракту слід почати саме з законодавчої бази, тому що всі аспекти укладання контрактів на міжнародному рівні регулюються як національним законодавством, так і законодавством країни-партнера та міжнародними нормами та правилами. Відповідно до статті 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» – зовнішньоекономічний договір (контракт) – матеріально оформлена угода двох чи більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їхніх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їхніх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності [4]. Як видно з визначення, в ньому враховується як трансграничність суб'єктів зовнішньоекономічної угоди, так і мета його укладання, яка має чітко матеріальний характер.

Верховна Рада України в 1999 р. прийняла Закон України «Про внесення змін до ст. 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Тепер вимоги до контракту формулюються так: «Зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у простій письмовій формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи Законом. Повноваження представника на укладання

зовнішньоекономічного договору (контракту) може впливати з доручення, статутних документів, договорів та інших підстав, які не суперечать цьому Закону. Дії, які здійснюються від імені іноземного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності України, уповноваженим на це належним чином, вважаються діями цього суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності» [5].

В наукових публікаціях вчених поняття контракту є досить різним, що і обумовлює доцільність його поглибленого дослідження.

У підручнику за редакцією Козака Ю. Г. та Логвінової Н. С. визначено, що правовою формою проведення міжнародних комерційних операцій є міжнародна торгова угода, під якою розуміється договір між двома чи декількома контрагентами, що знаходяться в різних країнах, з постачання визначеної кількості і якості товарних одиниць, надання послуг, обміну науково-технічними знаннями. При цьому договір вважається міжнародним тільки за умови, що його сторони знаходяться в різних країнах. [7, с.12].

У науковій статті Шталь Т. В., Бестужевої С. В., Тишкевича С. С. поняття зовнішньоекономічного контракту повною мірою узгоджується з прийнятим законодавством, так як сам процес укладання та реалізації контракту має юридичну силу [13, с.183].

В навчальному посібнику Москвіної А. О. та Вороніної О. О. поняття зовнішньоекономічного контракту також чітко узгоджене з поняттям, викладеним на законодавчому рівні [11, с.7].

В підручнику Новицького В. Є. міжнародний контракт ототожнюється з міжнародною угодою, під якою розуміє домовленість про комерційний обмін цінностями між різнонаціональними контрагентами, причому суттєвим принципом її здійснення є те, що в результаті кожен з учасників збільшує особисту цінність об'єкта, що обмінюється [12, с. 189].

У роботі Зборовської О. М зовнішньоекономічний договір – це домовленість між двома і більше суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземними контрагентами, що укладається у формі комерційного документа, який регламентує організаційні, економічні та управлінські відносини під час здійснення зовнішньоекономічних операцій і за яким в однієї сторони (продавця) виникає зобов'язання передати у власність другій стороні (покупцеві) промислову продукцію, а в покупця виникає зобов'язання прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму) [6, с.148].

З позиції Коновченко О. В зовнішньоекономічний договір (контракт) є матеріально оформленою угодою сторін, що мають різну державну приналежність, спрямована на визначення їхніх взаємних прав і обов'язків у сфері зовнішньоекономічної, підприємницької діяльності, пов'язаної з міжнародним обміном товарами, роботами, послугами, інформацією, результатами інтелектуальної діяльності, оформлена відповідно до встановленого закону (міжнародного договору, звичаю або угоди сторін), що передбачає можливість розрахунків в іноземній валюті, застосування міжнародного права або права будь-якої держави, вибраної сторонами, а також розгляду можливих суперечок у суді (арбітражі), вибраному сторонами) [10,

с.13]. Така наукова позиція, на зважаючи на складність визначення, є обґрунтованою та відповідає законодавчому тлумаченню сутності зовнішньоекономічного контракту.

У роботі Козик В.В., Панкова Л. А., Карп'як Я. С., Григор'єв О. Ю., Босак А. О. [45] автори акцентують увагу на зовнішньоторговельних контрактах як заздалегідь підготовлених документах, які містять ряд уніфікованих умов, характерних для даної сфери діяльності, та прийнятих сторонами після узгодження з вимогами конкретної угоди [9,с. 107-108].

В навчальному посібнику з міжнародної економічної діяльності Бестужевої С. В. зовнішньоекономічний контракт є об'єктом організації міжнародної контрактної діяльності підприємства [1,с. 226].

Контрактна діяльність підприємства є процесом укладання контрактів між суб'єктами господарювання, включає планування, підготовку та проведення переговорів, підписання та реалізацію контрактів.

У табл. 1 наведений порівняльний аналіз визначень управління міжнародною контрактною діяльністю та їх взаємозв'язок.

Таблиця 1

Аналіз сутності міжнародної контрактної діяльності

Автори	Визначення	Управління МКД розглядається як	Структурні частини управління МКД
Дідківський М. І.[3]	Управління МКД – це певний вид процесу підготовки до виходу на міжнародний ринок	процес	етапи
Шкурупій О. В. [8]	Управління МКД – це система дій і рішень щодо підготовки, укладання та реалізації зовнішньоторговельного контракту	система	елементи
Гребельник О. П., Романовський О. О. [2]	Управління МКД – це сукупність операцій з виходу підприємства на зовнішній ринок шляхом організації зовнішньоекономічного співробітництва	структура	структурні підрозділи
Визначено авторами	Управління МКД є сукупністю дій з підготовки, організації укладання контрактів між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та контролю за їх реалізацією	система	етапи

Слід зазначити, в науковій літературі таке поняття як «міжнародна контрактна діяльність» використовується тільки окремими науковцями. Переважна ж більшість або говорить про процес організації зовнішньоекономічних операцій у цілому, або ж тільки про процес підготовки контрактів, що значно звужує змістовність даного поняття та унеможливає розглядати його окремі етапи.

Вважаємо, що міжнародна контрактна діяльність є складовою зовнішньоекономічної діяльності підприємства, а її управління є сукупністю дій з підготовки, організації укладання контрактів між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та контролю за їх реалізацією.

У даній таблиці управління міжнародною контрактною діяльністю розглядається і як процес, і як система, і як структура.

Тому управління міжнародною контрактною діяльністю доцільно розглядати як систему дій і рішень з планування, організації, мотивації та контролю за підписанням та реалізацією зовнішньоекономічних контрактів підприємства. При цьому підписання зовнішньоекономічного контракту являє собою ряд дій сторін (контрагентів) під час узгодження його умов.

У навчальному посібнику Москвіної А. О. та Вороніної О. О. пропонується виокремлення таких етапів укладення міжнародних контрактів.

На першому етапі пропонується проводити попередні переговори сторін з приводу можливостей укладення міжнародного господарського контракту. Контрагенти домовляються про взаємні пропозиції щодо предмета контракту (кількісні та якісні параметри, ціна, термін поставки товарів, надання послуг).

На другому етапі проводиться погодження волі партнерів з приводу укладення взаємного договору. Уточнюються конкретні пропозиції сторін, які потім знаходять вираз у статтях контракту.

Третій етап передбачає вибір сторонами часу і місця укладення міжнародного господарського контракту.

На четвертому етапі здійснюється формування та взаємна передача сторонами письмових пропозицій щодо укладення міжнародного господарського контракту.

П'ятий етап полягає у направленні контрагентами взаємних письмових повідомлень про прийняття пропозицій укладання міжнародного господарського контракту.

Шостий етап полягає у розробці попереднього варіанта міжнародного господарського контракту.

На сьомому етапі проводиться відкликання письмової пропозиції укладання міжнародного господарського контракту – припинення стосунків сторін щодо укладання міжнародного господарського контракту.

І, на останньому, восьмому етапі здійснюється виконання процедури остаточного укладання міжнародного господарського контракту – сторони підписують примірники міжнародного господарського контракту (мінімум два) та ставлять на них відповідні печатки. З цього моменту контракт має юридичну силу [11, с. 10].

Вважаємо, що така послідовність є достатньо прийнятною та може використовуватись у практичній діяльності вітчизняних підприємств, оскільки містить всі необхідні етапи щодо проробки основних умов контракту. Однак для управління міжнародною контрактною діяльністю необхідно виокремлювати ще й етап реалізації міжнародного контракту, а також етап припинення його дії, без

визначення якого контракт буде вважатись нескінченним і може принести багато проблем учасникам його укладання.

Література:

1. Бестужева С. В. Міжнародна економічна діяльність України : навч. посіб. Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 266 с.
2. Гребельник О. П., Романовський О. О. Основи зовнішньоекономічної діяльності. Київ : Деміург, 2003. 296 с.
3. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навчальний посібник. Київ : Знання, 2006. 462 с.
4. Закон України від 16.04.91 р. № 959-ХІІ «Про зовнішньоекономічну діяльність». URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12e> (дата звернення 05.05.2023).
5. Закон України від 21.10.1999 № 1182-ХІV «Про внесення змін до ст. 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1182-14>. (дата звернення 05.05.2023).
6. Зборовська О.М. Характерні особливості зовнішньоекономічних контрактів промислових підприємств. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2013. 1 (6). 195 с.
7. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Навчальний посібник; за ред. Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової, М.А. Зайця. 4-те вид., перероб. та доп. Київ : Освіта України, 2012. 272 с.
8. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посіб.; За ред. О. В. Шкурупій . Київ : Центр учбової літератури, 2012. 248 с.
9. Козик В. В. Зовнішньоекономічні операції і контракти: Навч. посіб. / В. В. Козик, Л. П. Панкова, Я. С. Карп'як, О. Ю. Григор'єв, Босак А. О. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 608 с.
10. Коновченко О. В. Документування міжнародних договірних відносин: навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «ХАІ», 2012. 63 с.
11. Москвіна А. О., Вороніна О. О. Організація, техніка підготовки та виконання зовнішньоекономічних контрактів: конспект лекцій (для студентів 3 курсу усіх форм навчання спеціальностей 051 – Економіка, 071 – Облік і оподаткування, 073 – Менеджмент, 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність, 275 – Транспортні технології); Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 171 с.
12. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України : підручник. Київ : КНЕУ, 2003. 948 с.
13. Шталь Т. В., Бестужева С. В., Тишкевич С. С. Проблеми вдосконалення управління міжнародною контрактною діяльністю підприємства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі і послуг* : зб. наук. пр. УХТ, 2017. Вип. 2 (26). С. 180–196.